

**ПОЕТИЧНИЙ СИНТАКСИС ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ СИДОРА
ВОРОБКЕВИЧА ОСТАННЬОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ
(1876-1903)**

Тетяна НИКИФОРУК, Олександр РАК

Буковинський державний медичний університет, Чернівці (Україна)

kuryluk235@ukr.net

**POETIC SYNTAX OF SYDOR VOROBKEVYCH'S POETIC
WORKS OF THE LAST PERIOD OF HIS CREATIVITY
(1876-1903)**

Tetyana NYKYFORUK, Oleksandr RAK

Bukovinian State Medical University, Chernivtsi (Ukraine),

ORCID ID:0000-0003-1840-3580

Nykyforuk T., Rak O. Poetic syntax of Sydor Vorobkevych's poetic works of the last period of his creativity (1876-1903). An important role in the expression of Sydor Vorobkevych's poetic language is played by syntactic means. **Goal.** To investigate the functioning of poetic syntax in the poetic works of Sydor Vorobkevych of the third period of creativity (1876-1903). Research **methods** are predetermined by the purpose and tasks of the work, the object of research and are complex. The hermeneutic method and the method of slow reading (the method of receptive poetics) were practiced, aimed to reveal S. Vorobkevych artistic means, interpret his works. Formal method based on the use of statistics, quantitative processing of the material, aimed to analyze the aspects of versification, has been applied. Particular attention should be paid to the „frequency coefficient» principle (FC), which is the ratio of the poetic element to the number of lines and was practiced in the works of V. Pivtorak, O. Romanytsya and R. Pazyuk. This approach made it possible to obtain objective conclusions regarding the various components of poetry of the writer. **Scientific novelty.** For the first time in Ukrainian literary studies, a comprehensive study of the poetics of S. Vorobkevych's poetic works was carried out; they are analyzed in terms of poetic syntax. **Conclusions.** Syntactic means play an important role in understanding of the poetic language of the artist. Repetitions, among which the anaphores dominate are the ingredients of poetic syntax. Mostly, its use falls on the third period of creativity of the poet (FC – 0,04). Since this period is the most rich in creativity achievements, we will show the dynamics of several more figures: the refrain (I period – 0.002, II – 0.001, III – 0.002), the take-up (I period – 0.002, II – 0.008, III – 0.008), condilk (I period – 0,005, II – 0,005, III – 0,01). The selection of stylistic figures in S. Vorobkevych works is quite rich. In rhymed poetry, Rhetorical questions, inversion, antithesis, enzhambeman, ellipsis, figurative parallelism, anadiplosis, asiadeton, polysindeton, pleonamism, anastrophe, likasaprene, polyptot, imprecation, climax, symposium etc. were practiced by Bykovynian poet.

Key words: *S. Vorobkevych, poetics, poetic syntax, rhetorical questions, inversion, antithesis, enzhambeman, ellipsis, figurative parallelism, anadiplosis, asiadeton, polysindeton, pleonamism, anastrophe, likasaprene, polyptot, imprecation, climax, symposium.*

Вступ. Важливу роль в увиразненні поетичної мови Сидора Воробкевича відіграють синтаксичні засоби. У статті вперше в українському літературознавстві з'ясовано особливості розвитку поезики віршованих творів С. Воробкевича в аспекті поетичного синтаксису. Для цього проаналізовано наукову літературу, пов'язану з дослідженням елементів поезики віршованих творів С. Воробкевича. Вивчено погляди автора щодо форми поетичного тексту. Визначено роль сторонніх впливів на поезію С. Воробкевича в аспекті поезики.

Матеріалом дослідження слугували віршовані твори С. Воробкевича, розміщені в найповнішому на сьогодні тритомному виданні О. Маковея. Використано друковані і недруковані твори, що вирізняються специфічними синтаксичними ознаками.

Мета. Дослідити функціонування поетичного синтаксису у віршованих творах Сидора Воробкевича третього періоду творчості (1876-1903 рр.)

Методи дослідження зумовлені метою та завданням статті, об'єктом дослідження і мають комплексний характер. Для висвітлення художніх засобів С. Воробкевича, й інтерпретації його творів використано герменевтичний метод і метод повільного

прочитання (метод рецептивної поезики). Для аналізу аспектів віршування застосовано формальний метод, який базується на використанні статистики, кількісної обробки матеріалу. На особливу увагу заслуговує використаний у працях В. Півторака, О. Романиці та Р. Пазюка принцип „частотного коефіцієнту» (ЧК) – відношення поетичного елемента до кількості рядків. Такий підхід дає змогу зробити об'єктивні висновки щодо різних складників поезики письменника. **Наукова новизна.** Уперше в українському літературознавстві здійснено комплексне дослідження поезики віршованих творів С. Воробкевича; їх проаналізовано в аспекті поетичного синтаксису.

Вивчення публікацій, дотичних до теми дослідження, показало, що найціннішими з них є матеріали О. Маковея, В. Лесина та О. Романця, П. Никоненка, М. Бондаря, П. Никоненка та М. Юрійчука. Запропоновано таку періодизацію поетичної творчості С. Воробкевича: 1863-1867 рр.; 1868-1875 рр.; 1876-1903 рр. (в останньому періоді виділяємо два підперіоди: 1876-1891 та 1892-1903 рр.).

Виклад основного матеріалу. У віршованих творах С. Воробкевич часто вдається до використання анафори (ЧК – 0,023): Чи то рано, чи у вечер, / Чи де

при роботі, / чи то в церкві, домі божім, / чи при гри охоті / Як у щастю дні за днями / Минають тобі, / Як не знаєш, що то слези / Кроваві, гіркі¹. У наведеному уривку маємо приклад рядкової анафори. Stroфічну анафору поет використав у поезіях, „Збудилась Русь», „Заграй, ти цигане старий...», у поемах, „Нечай», „Іван з Путилова». Спорадично С. Воробкевич використовує апострофу (ЧК – 0,001) Апострофа – це, „ звернення поета з висловом свого почуття чи до дійової особи, чи до самого себе, чи до неживих предметів або абстрактних понять, оживотворених його уявою»². Наприклад: Ой зборівське ляцке слово, / мов на морі піна, / ой щербата твоя доля, / люба Україно!³; Носи ся, звучна пісне, / від сівера на юг... / Вісти, що Буковина / вже взяла в руки плуг⁴. Рідше поет використовує епіфору (ЧК – 0,001): Ой на ринок – базар та зібрав ся народ, / стоїть мовчки, мовчки дожидає. / Ой чого-ж то народ, чого дожидає? / чи то пан Хмельницький раду іззиває? / Пан гетьман Хмельницький ради не ззиває⁵. Фіксуємо приклад рядкової епіфори. У поета наявна і stroфічна епіфора, яка може прирівнюватися до рефрена⁶. Наприклад: То з тихої могили / Дух руський ся збудив, / І мов ті моря хвилі / По краю ся розлив!.. / Бо в красній Буковині / Дух руський ся збудив, / І мов ті моря хвилі / По краю ся розлив⁷. В. Домбровський виділяв ярмо як окрему стилістичну фігуру, зауважуючи, що: „ В українському писемному стилі дуже рідко стрічається фігура, знана в античності під ім'ям (ярмо), яка твориться об'єднанням двох підметів одним присудком (ніби спряжені в одному ярмі), хоч синтаксично цей присудок належить тільки до одного з них»⁸. У С. Воробкевича фіксуємо низку прикладів такої фігури: Пам'ятаєш, рідний брате, / Як в садочку ми ся грали, / Горді замки з верболосу / І з ліщини будували⁹; Та жаль лиш, що тут закопають / В чужій, у далекій землі, / Що тут ані ньєнка старенька, / Ні мила не плаче по мні¹⁰. Дуже часто

С. Воробкевич використовує риторичні запитання (ЧК – 0,013), напр.: Під Збаражем, під Корсунем, Жовтими водами? / За що ж ще і ти смієшся / Та над козаками?¹¹. В. Домбровський виділяє оклик як, „ вираз почуття в коротких, ядерних [змістовних, влучних, виразних], повних змісту словах, з яких кожне означає повну думку»¹², напр.: Гей! до плуга! Як то з-давня, / Руси мила, Руси славна, / Бог pomoже, хліб ся вродить... / Глянь: зоріє! Сонце сходить¹³; Знамените, Воробкевичеве: Мово рідна, слово рідне, / Хто вас забуває, / Той у грудях не серденько, / Тільки камінь має¹⁴. Автор, „ Української стилістики і ритміки» стверджував: „ Коли на поставлене запитання йде відповідь, що поясняє обставини, пов'язані з ходом акції, відповідь звичайно від імени самого автора, то таку фігуру називають апокризою, бо в ній уся вага лежить якраз у відповіді»¹⁵. Приклади апокризи у С. Воробкевича: Пам'ятаєш той поточок / І леваду коло хати? / Се був наш Дніпро широкий / І наш степ, щоб воювати. / Пам'ятаєш того діда, / Що нераз співав у свято? / Кобзарем его ми звали / А він знав пісень багато¹⁶. У поетових віршованих творах цього періоду фіксуємо епізевксис (безсистемні повтори) частотний коефіцієнт – 0,01: Хлопче милий, хлопче любий, одну просьбу маю: /...Вчера мото цар скарав мя, вчера, любий хлопче, / Згасне вже на віки вічні мої старі очи¹⁷. ЧК використання парантези (обірваності думки) становить 0,0007. Наприклад: Я тут в'яну і зітхаю, / горе зношу самотою, / а ти, брате, – добре знаю – / очи росиш там слезою¹⁸. В. Домбровський стверджував, що причиною появи парантези є переривання думки, для того щоб у формі іншого незалежного речення сказати щось таке, що треба було сказати раніше або пізніше, а отже, на думку теоретика, така фігура є стилістичною хибою. Дослідник уточнював: „ Однак парантези поетичного і риторичного стилів, що є впливом душевного зворушення, в якому одна думка

¹ Vorobkevych I. Tvory: u 3 t. [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 88 [in Ukrainian].

² Dombrovskiy V. Ukrainska stylistyka i rytmika. Ukrainska poetyka [Ukrainian stylistics and rhythm. Ukrainian poetics], Drohobych: «Vydavnycha firma Vidrozhennia», 2008, P. 143 [in Ukrainian].

³ Vorobkevych I. Tvory: u 3 t. [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 276 [in Ukrainian].

⁴ Ibidem, P. 76.

⁵ Ibidem, P. 278.

⁶ Nykyforuk T. Poetyka S. «Vorobkevycha: (stylistychni fihury druhoho periodu tvorchoosti)» [Poetics of S. Vorobkevich: (stylistic figures of the second period of creativity)], *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha: [zb. nauk. prats]* [Scientific Bulletin of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University], Chernivtsi: Chernivetskiy nats. un-t, 2016, Vyp. 782, Slovianska filolohiia, P. 50-57 [in Ukrainian].

⁷ Vorobkevych I. Tvory: u 3 t. [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 77 [in Ukrainian].

⁸ Dombrovskiy V. Ukrainska stylistyka i rytmika. Ukrainska poetyka [Ukrainian stylistics and rhythm. Ukrainian poetics] Drohobych: Vydavnycha firma «Vidrozhennia», 2008, P. 134 [in Ukrainian].

⁹ Vorobkevych I. Tvory: u 3 t. [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 77 [in Ukrainian].

¹⁰ Ibidem, P. 319.

¹¹ Ibidem, P. 283.

¹² Dombrovskiy V. Ukrainska stylistyka i rytmika. Ukrainska poetyka [Ukrainian stylistics and rhythm. Ukrainian poetics] Drohobych: Vydavnycha firma «Vidrozhennia», 2008, P. 142 [in Ukrainian].

¹³ Vorobkevych I. Tvory: u 3 t. [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 80 [in Ukrainian].

¹⁴ Ibidem, P. 80

¹⁵ Dombrovskiy V. Ukrainska stylistyka i rytmika. Ukrainska poetyka [Ukrainian stylistics and rhythm. Ukrainian poetics] Drohobych: Vydavnycha firma «Vidrozhennia», 2008, P. 147 [in Ukrainian].

¹⁶ Vorobkevych I. Tvory: u 3 t. [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 78 [in Ukrainian].

¹⁷ Ibidem, P. 321.

¹⁸ Ibidem, P. 78.

неначе переганяє другу, мають емоційно-фігуральний характер»¹⁹: За гетьманом грізно народ поглядає, / мовчить: що гадає? Те Бог тільки знає!²⁰. Уміло використовував С. Воробкевич фігуру підхоплення: Марусенька мліє. / Мліє, нїє, розпадаєсь, / На степ поглядає²¹; Жона та всього мала, / Не мала лиш одно, / Без чого всі маєтки, / Все золото – добро²². Частотність підхоплення у творах С. Воробкевича цього періоду становить 0,008. Поширеними в поетичній творчості С. Воробкевича є антитези. ЧК антитези становить (0,01), наприклад: Дитино рідненька, що сталося з тобов? / І днину і нічку долинов, горов²³. Звичними у віршах буковинського поета є фігури полісиндетону (багатосполучниковості) й асиндетону (безсполучниковості). Полісиндетони в С. Воробкевича виглядають так: І ти, Руси буковинська, / Довгий час дримала / Та під ледом і снігами / в'яла і стогнала. / Як природа, пробудися / І до праці раз возьми ся! / Доста спати, пора встати / І роботу починати²⁴; Там зібралась – позбігалась / вбогая сірома, і Данило і Микита, / Сава, Кость і Хома, / І старії й молодії / На раду зібрались²⁵. Фігура асиндетону наявна у творі, Жовняр»: Гуділи, гриміли гармати, / Кривавий, горячий був день; / Завзято враги напали, / Стинали, рубали ся в пень / Всі трави, мурави блищали / Червоно у сонця лучах, / На право й на ліво лежали / Жовніри поранені – страх!²⁶. Експлікуємо у творчості поета цього періоду й імпрекацію (прокляття). Ця фігура наявна у поемах: „Нечай»,„ Драгоманка»,„ Над ставочком...»,„ Скаменіла багачка»,„ Отсе вам дар, старцюги, / Гризіте хліб отсей!» / І кинула їм камінь, – / «І геть мені з очей!» / «Щоб каменем ти стала!» Шепнула і пішла / Вдова нещасна, бідна / Й дитинонька мала²⁷. Частотний коефіцієнт етимологізації (вживання однокореневих слів із нетотожними сучасними значеннями і схожим звучанням) становить 0,01: Ще дитиною в городі / Рожу посадила / Дівчинонька, щоб дівочий / Город прикрасила. / Буйна буря, град і туга / Частенько спадали, / Бідній рожі процвітати / В городі не дали... / Вже й дівчина, мов калина, / Цвитепроцвітає / Вже і серце дівочєє / Козака кохає...²⁸. Неодноразово поет використовував кондублікацію – „ кількаразове, без інтервалу, повторення слова в реченні чи рядку, подвоєння на початку рядка чи речення»²⁹. Крім того,

як зауважує А. Ткаченко, це ще може бути епімона. Натомість В. Домбровський називав таку фігуру епаналепсою – „ повторенням якогось слова (або групи слів, що означають один образ) безпосередньо по собі або в різних місцях того самого вірша, строфи...»: Ой у місті, в місті, в славнім Чигирині, / Ой та рано, дуже пораненько, / Ой на ринок – базар та зібрався народ, / Стоїть мовчки, мовчки розкидає³⁰. У віршованій творчості С. Воробкевича фіксуємо також епімону (повторення без інтервалу). ЧК цієї фігури – 0,004: Купить тобі і намисто / Золоте, золоте, / Подаруй му твоє серце / Молоде, молоде³¹. Простежуємо звернення поета до паралелізму: / Ой у князя у світлиці не сонечко сяє, / Гарна доня Драгоманка косу розплітає³². Наведені приклади підтверджують, що поетичне мовлення завжди позначене підвищеною емоційністю та образністю, насичене тропами, стилістичними фігурами.

Висновки. Частотність використання синтаксичних фігур у цей період така: анафора (ЧК – 0,04). Частотність рефрену, антитези, риторичних запитань, анжамбеманів становить 0,02. Частотність кондублікацій, епізевксисів, інверсій, риторичних вигуків, закликів, стверджень, звернень – 0,01. Використано плеоназм (ЧК – 0,009), підхоплення (0,008), оклик (0,007), ампліфікацію (0,0006); еліпс, поліпсоту, полісиндетон, тавтологію, градацію (0,005 кожної); епанастрофу, асиндетон (0,004); імпрекацію (0,003); епіфору, анастрофу, діалогізм (0,002); паралелізм, симплоку, силепсис (0,001); лейкасапрен – 0,0008.

Складниками поетичного синтаксису є повтори, серед яких домінують анафори. Найчастіше її використання припадає на третій період творчості поета (ЧК – 0,04). Оскільки цей період є найпліднішим, наведемо динаміку ще кількох фігур: рефрен (І період – 0,002, ІІ – 0,001, ІІІ – 0,002), підхоплення (І період – 0,002, ІІ – 0,008, ІІІ – 0,008), кондублікація (І період – 0,005, ІІ – 0,005, ІІІ – 0,01). Добір стилістичних фігур у С. Воробкевича доволі багатий. У віршах буковинця зафіксовано риторичні запитання, інверсію, антитезу, енжамбеман, еліпс, образний паралелізм, анадиплосис, асиндетон, полісиндетон, плеоназм, анастрофу, лайкасапрен, поліпсоту, імпрекацію, клімакс, симплоку та ін.

¹⁹ Dombrovskiy V. *Ukrainska stylistyka i rytmika. Ukrainska poetyka* [Ukrainian stylistics and rhythm. Ukrainian poetics] Drohobych: Vydavnycha firma «Vidrodzhennia», 2008, P. 132 [in Ukrainian].

²⁰ Vorobkevych I. *Tvory: u 3 t.* [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 278 [in Ukrainian].

²¹ *Ibidem*, P. 83.

²² *Ibidem*, P. 313.

²³ *Ibidem*, P. 235.

²⁴ *Ibidem*, P. 80.

²⁵ *Ibidem*, P. 280.

²⁶ *Ibidem*, P. 318.

²⁷ *Ibidem*, P. 314.

²⁸ *Ibidem*, P. 94.

²⁹ Tkachenko A. *Mystetstvo slova: Vstup do literaturoznavstva: [pidruchnyk*

studentiv humanitarnykh spetsialnostei VNZ] [The art of words: Introduction to literary studies] 2-e vyd., vypr. I dopovn, Kyiv: Kyivskiy universytet, 2003, P. 271 [in Ukrainian].

³⁰ Vorobkevych I. *Tvory: u 3 t.* [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 278 [in Ukrainian].

³¹ *Ibidem*, P. 293.

³² *Ibidem*, P. 272.

Тетяна Никифоруk – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету. Відповідальний секретар українсько-румунського наукового журналу «Актуальні питання суспільних наук та історії медицини». Автор понад 150 науково-методичних публікацій. Коло наукових інтересів: теорія віршованості загалом та поетика віршованих творів С. Воробкевича, українська, латинська та англійська медична термінологія.

Tetyana Nykyforuk – PhD, Associate Professor of the Department of Foreign Languages in Bukovinian State Medical University. Author of over 150 scientific and methodological articles. Executive secretary of Ukrainian-Romanian scientific journal «Current Issues of Social Studies and History of Medicine». Scientific research interests: the creation of poetry and

poetics of S. Vorobkevych's verses, Ukrainian, Latin and English medical terminology.

Рак Олександр – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету. Автор та співавтор численних навчально-методичних праць у галузі філології та педагогіки.

Rak Oleksandr – Candidate of Philological Sciences (PhD), Head of the Department of Foreign Languages, Bukovinian State Medical University. Author and co-author of numerous educational and methodological works in the field of philology and pedagogy.

Received: 01.11.2023

Advance Access Published: December, 2023

© T. Nykyforuk, O. Rak, 2023